

Реабілітовані історією...

За підрахунками істориків і демографів, упродовж 1944-1952 рр. із Рівненської області примусово вислали у віддалені регіони СРСР 33975 членів сімей - учасників Українського національно-визвольного руху, куркулів, підкуркулників, інакомислячих, яким на довгі роки вішали тавро «ворог народу». За словами істориків, на Рівненщині політичні репресії пройшли трьома хвилями. Їхня мета – знищити еліту нації, носіїв національної пам'яті, української ідентичності. А у ширшому значенні – знищити державу.

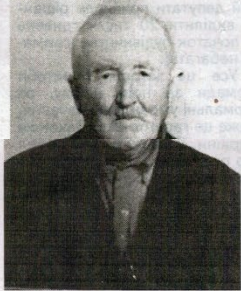
Колективізація сільськогосподарства відбувалася дуже повільно. Селяни не бажали йти в колгоспи. Відомо, що з початком Другої світової війни Західна Україна увійшла до складу СРСР. Радянська влада на весь світ оголосила, що, найперше, перед нею стоїть завдання подолання відсталості й примитивності цього регіону. Адже на всій іншій частині України під назвою УРСР уже пройшов процес радянзації, нав'язавши політику радянської ідеології. Він мав на меті сформувати єдиний радянський народ без націй і кордонів. Та насправді це владу турбувало геть інше, а саме унікальність Західноукраїнського регіону, що полягала в збереженні архаїчних, глибоко українських звичаїв, традицій, мови, культури, а головне, в атеїстичній державі релігія ніяк не вписувалася. А це в тому, що Український націоналістичний рух бере початок саме тут.

Рівненщина, як відомо, процес радянзації зазнала двічі. Адже перший період, що проходить у 1939-1941 рр., перервала Друга світова війна й шойно створені колгоспи та сільські ради розформували. Особливо драматичним був другий період. У світовій історії ці події порівнюють зі сталінськими репресіями 30-х років минулого століття у Східній Україні. Процес повенної радянзації західних областей УРСР передбачав придушення тут Національно-визвольного руху, запровадження радянської владної вертикалі. У 40-х – на початку 50-х рр. XX століття радянська влада намагалася встановити на західноукраїнських землях такий порядок, який діяв на інших територіях УРСР. У 1947 р. основний фронт протистояння радянської влади та націоналістичного підпілля за домінування в західноукраїнському селі проліг саме навколо колективізації. Адже в Східній і Центральній Україні опір селянства йти до колгоспів сталінський режим придушив ще у 1930-их роках, створивши штучний голодомор. У 1940-их лише частково колективізоване західноукраїнське село залишалось, переважно, в впливом комуністичної системи, продовжуючи слугувати базою для все ще численного націоналістичного підпілля. Була навіть видана Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення масово-політичної роботи, подальший розвиток колгоспного будівництва і ліквідацію залишків банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР». До таких належали всі, хто чинив будь-який опір системі, інакомислячі, куркулі й підкуркулники. Землеробську культуру вони передавали від батька до сина й онука. І за оцінками економістів, якби українське село таким шляхом розвивалося й на-

далі з підтримкою держави, тоді тут були б передові фермерські господарства на зразок США, Канади, де землі далеко не такі родючі, як в Україні.

Історики виділяють три періоди репресивної політики щодо Рівненщини. Сарненщина зазнала таких штучно створених процесів – розпалювання соціально-майнової ворожнечі - під час другого (1947-1948 рр.). Тоді стояло завдання переходу до суцільної колективізації, початку масового відчуження селянина від власності, розгортання терору проти Національно-визвольного руху, насамперед депортаційно-пересильницької політики. Про це не говорили відкрито й не писали в підручниках. Адже радянська влада наголошувала, що в колгоспи йдуть усі добровільно й таке могли придумати лише «злісні капіталісти – задрісники».

Влас Царук у XIX столітті в Тинному був одним із найбільших землевласників. Його

майно та землі отримали в спадок сини Онуфрій, Овсій та Андрій. Овсій Власович Царук, 1901 р.н., одержав у спадщину від батька землю і худобу, використовував у господарстві наймитів, яким сплачував за роботу. Очевидці того часу розповідають, що на обід до столів, які були облаштовані на полях, приходили харчуватися і сироти, яких після війни було чимало в селі. Заарештований 14 вересня 1947 р., обвинувачений за ст. 20-54-1а КК УРСР. Засуджений військовим трибуналом МДБ Рівненської області 8 грудня 1947 р. на 10 років виправно-трудових таборів і 5 років позбавлення прав із конфіскацією майна. Звільнений 30 вересня 1954 р. під час процесу реабілітації сталінських жертв, яку проводив очільник Союзу М. Хрущов. Реабілітований висновком Прокуратури Рівненської області від 31 грудня 1991 р. (СБУ, 6217). Члени родини в роки війни були в ОУН-УПА. Покарання відбував у Комі АРСР, смт Кожва - 7,5 року. Очевидці розповідають, що хату Овсія Власовича енкаведисти «обдерли як липку». Оцинковану польську жерсть зняли з даху й покрили колгоспні клуні. Справу про куркульство ще підігріли факти,

що брат Андрій і син Василь підсудного були членами ОУН, які загинули, боронячи рідний край у роки війни, а родина належала до віруючих п'ятидесятників. Шестеро дітей залишилися з матір'ю, над якими довго висіло тавро «вороги народу», як і над тисячами краян. Овсій Власович за роки ув'язнення бачив різне. Завжди казав, що йому допоміг вжити Бог, а також місцеві чоботар, який ділився з ним харчами, що отримував за роботу. Тисячі наших краян звідти так і не повернулися, бо умови були не для виживання. І це лише одна розповідь про трагічну долю однієї з тисяч родин Сарненщини та декілька десятків із Тинного, які не вписувалися в нову владу.

І хоча в Тинному в 1947 р. створили два колгоспи: ім. XVIII партконференції (голова Григорій Омельковець) та ім. Тараса Шевченка (голова Максим Євтушин) – про остаточне завершення повної колективізації селянських земель оголосили лише 15 лютого 1949 року. Адже антирадянський опір у селі не вщухав. Бо забрали не тільки землю, до якої прищеплювалася любов з діда-прадда, а й реманент, худобу. Гинули встановлена хліборобська культура, традиції і сама організація життя в селі.

Сталін вимагав будь-якими методами до кінця 1949 р. завершити колективізацію у Львівській, Станіславській, Тернопільській і Рівненській областях, що були надто «проблемними» та чинили найбільший опір. Незадоволені колективізацією селяни вважали українськими буржуазними націоналістами, бандопідсобиниками, підкуркулниками. До початку 50-х років XX століття суцільну колективізацію майже завершили

ли, сотні тисяч селян репресували. За час її проведення комуністичний режим встановив тотальний контроль над сільським господарством, порушив баланс у розвитку промисловості й сільського господарства, перестало розвиватися сільськогосподарське виробництво, відбулося фізичне знищення найбільш кваліфікованих і працьовитих господарів. Колективізацію здійснювали партійні, радянські та державні працівники зі східних регіонів УРСР та Росії за допомогою комбідів

рухом Опору, знищували або відправляли в Сибір. Члени родин репресованих, що перебували в таборах ГУЛАГу, депортували вглиб країни. Спецпоселенцями стали й селяни – жертви примусової насильницької колективізації. Рівненщина в цей період зазнала тяжких демографічних втрат – 15% свого населення.

Час мовчати і час говорити...

Але з часом усе таємне стає явним. Тому не вдалося радянському тоталітарному режимові стерти з пам'яті людської ті страхливі події, бо свідки живі й понині. Сьогодні вперше обнародовані унікальні, шойно розсекречені архівні матеріали, які відображають справжні причини, хронологічний перебіг і наслідки трагедії. З кінця 1980-их років поживався процес реабілітації невинних жертв.

У квітні 1991 року в УРСР прийняли Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні». В активну фазу процес реабілітації вступив у незалежній Україні. До нього долучились науковці, Національна спілка краєзнавців і громадські діячі, відкрили для дослідників архіви Служби безпеки України. Відповідаючи на соціальний запит суспільства, Національна академія наук, Інститут

(комітет бідноти) і комнезамів (комітет незаможних селян), сформовані з місцевих жителів, яким пообіцяли заможне та щасливе життя. Якщо селяни відмовлялися вступати в колгосп, їх, як куркулів, підкуркулників і ворогів радянської влади, ув'язнювали, а сім'ї виселяли у віддалені райони СРСР. Загалом ліквідували 1200 господарств, а майно конфіскували й передали колгоспам. Усіх, хто хоч якийсь був пов'язаний з

історії України НАН України, Служба безпеки України, разом із Державним комітетом по Пресі, Українським історико-просвітницьким товариством «Меморіал» імені В. Стуса, Всеукраїнською спілкою краєзнавців ініціювали Державну програму науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». На основі спецрозслідувань Генеральної прокуратури України та СБУ зазначили: «Мільйони безвинних людей на підставі антигуманих й антидемократичних законів і внаслідок прямого беззаконня та свавілля зазнали переслідувань за свою політичну діяльність, висловлювання та релігійні переконання». І хоча всі реабілітовані родини отримали грошову компенсацію від держави й виправдальні вирокі, ніхто не зможе повернути втрачені роки та здоров'я, зламани долі людські.

Світлана КОТОК, член Національної спілки краєзнавців.
На фото: Овсій ЦАРУК.

